

*Avatares y perspectivas
del medievalismo ibérico*

Coordinado por ISABELLA TOMASSETTI

edición de ROBERTA ALVITI, AVIVA GARRIBBA,
MASSIMO MARINI, DEBORA VACCARI

con la colaboración de MARÍA NOGUÉS e ISABEL TURULL

cilengua

SAN MILLÁN DE LA COGOLLA
2019

COMITÉ CIENTÍFICO

<i>Carlos ALVAR</i> (<i>Université de Genève - Universidad de Alcalá</i>)	<i>Alejandro HIGASHI</i> (<i>Universidad Autónoma Metropolitana Iztapalapa</i>)
<i>Vicenç BELTRAN</i> (<i>Sapienza, Università di Roma</i>)	<i>José Manuel LUCÍA MEGLAS</i> (<i>Universidad Complutense</i>)
<i>Patrizia BOTTA</i> (<i>Sapienza, Università di Roma</i>)	<i>María Teresa MIAJA DE LA PEÑA</i> (<i>Universidad Nacional Autónoma de México</i>)
<i>María Luzdivina CUESTA TORRE</i> (<i>Universidad de León</i>)	<i>Maria Ana RAMOS</i> (<i>Universität Zurich</i>)
<i>Elvira FIDALGO</i> (<i>Universidade de Santiago de Compostela</i>)	<i>Maria do Rosário FERREIRA</i> (<i>Universidade de Coimbra</i>)
<i>Leonardo FUNES</i> (<i>Universidad de Buenos Aires</i>)	<i>Lourdes SORIANO ROBLES</i> (<i>Universitat de Barcelona</i>)
<i>Aurelio GONZÁLEZ</i> (<i>Colegio de México</i>)	<i>Cleofé TATO GARCÍA</i> (<i>Universidade da Coruña</i>)

COMITÉ ASESOR

Mercedes Alcalá Galán	Paloma Díaz-Mas	Gioia Paradisi
Amalia Arizaleta	María Jesús Díez Garretas	Óscar Perea Rodríguez
Fernando Baños	Antoni Ferrando	José Ignacio Pérez Pascual
Consolación Baranda	Anna Ferrari	Carlo Pulsoni
Rafael Beltran Llavador	Pere Ferré	Rafael Ramos
Anna Bognolo	Anatole Pierre Fuksas	Ines Ravasini
Alfonso Boix Jovaní	Mario Garvin	Roxana Recio
Jordi Bolòs	Michael Gerli	María Gimena del Río Riande
Mercedes Brea	Fernando Gómez Redondo	Ana María Rodado Ruiz
Marina Brownlee	Francisco J. Grande Quejigo	María José Rodilla León
Cesáreo Calvo Rigual	Albert Hauf	Marcial Rubio
Fernando Carmona	David Hook	Pablo E. Saracino
Emili Casanova	Eduard Juncosa Bonet	Connie Scarborough
Juan Casas Rigall	José Julián Labrador Herraiz	Guillermo Serés
Simone Celani	Albert Lloret	Dorothy Severin
Lluís Cifuentes Comamala	Pilar Lorenzo Gradín	Meritxell Simó Torres
Peter Cocozzella	Karla Xiomara Luna Mariscal	Valeria Tocco
Antonio Cortijo Ocaña	Elisabet Magro García	Juan Miguel Valero Moreno
Xosé Luis Couceiro	Antonia Martínez Pérez	Yara Frateschi Vieira
Francisco Crosas	M. Isabel Morán Cabanas	Jane Whetnall
María D'Agostino	María Morrás	Josep Antoni Ysern Lagarda
Claudia Demattè	Devid Paolini	Irene Zaderenko

Este libro se ha publicado gracias a una ayuda del Dipartimento di Studi europei, americani e interculturali (Sapienza, Università di Roma) y ha contado además con una subvención de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval.

Todos los artículos publicados en esta obra han sido sometidos a un proceso de evaluación por pares.

© *Cilengua. Fundación de San Millán de la Cogolla*

© *de la edición: Isabella Tomassetti, Roberta Alviti, Aviova Garribba,*

Massimo Marini, Debora Vaccari

© *de los textos: sus autores*

I.S.B.N.: 978-84-17107-86-4 (Vol. 1)

I.S.B.N.: 978-84-17107-87-1 (Vol. 2)

I.S.B.N.: 978-84-17107-88-8 (o.c.)

D. L.: LR 943-2019

IBIC: DCF DCQ DSBB DSC HBLC1

Impresión: Mástres Design

Impreso en España. Printed in Spain

ÍNDICE

VOLUMEN I

PRÓLOGO.....	xxi
I. ÉPICA Y ROMANCERO	25
Lope de Vega y el romancero viejo: a vueltas con <i>El conde Fernán González</i>	27
ROBERTA ALVITI	
La técnica y la función de lo cómico en la épica serbia y en la epopeya románica: convergencias y particularidades	51
MINA APIĆ	
«Pues que a Portugal partís»: fórmulas romancísticas en movimiento	63
TERESA ARAÚJO	
«Sonrisandose iva». Esuberanza giovanile e contegno maturo dell'eroe tra <i>Mocedades de Rodrigo e Cantar de mio Cid</i>	73
MAURO AZZOLINI	
Los autores de los romances	85
VICENÇ BELTRAN	
La permeabilidad de la materia cidiana en el ejemplo del <i>Cantar de Mio Cid</i>	109
MARIJA BLAŠKOVIĆ	
Discursos en tensión en las representaciones de Bernardo del Carpio	125
GLORIA CHICOTE	
Una nueva fuente para editar el Romancero de corte: «La mañana de San Juan» en MN6d	135
VIRGINIE DUMANOIR	

Fernán González, conquistador de Sepúlveda. Crónica y comedia, de la <i>Historia de Segovia</i> (1637) a <i>El castellano adalid</i> (1785)	151
ALBERTO ESCALANTE VARONA	
Desarrollo de tópicos, fórmulas y motivos en el Romancero Viejo: la muerte del protagonista	163
AURELIO GONZÁLEZ PÉREZ	
II. HISTORIOGRAFÍA Y CRONÍSTICA	179
Linhagens imaginadas e relatos fundacionais desafortunados.....	181
ISABEL DE BARROS DIAS	
Crónicas medievales en los umbrales de la Modernidad: el caso de la <i>Crónica particular de San Fernando</i>	207
LEONARDO FUNES	
Il dono muliebri della spada e la <i>Primera Crónica General</i> : tracce iberiche di versioni arcaiche del <i>Mainet</i> francese.....	219
ANDREA GHIDONI	
La convergencia de historiografía y hagiografía en el relato del sitio de Belgrado (1456) en las <i>Bienandanzas e fortunas</i> de Lope García de Salazar	237
HARVEY L. SHARRER	
Las «vidas» de los papas en la <i>Historia de Inglaterra</i> de Rodrigo de Cuero	247
LOURDES SORIANO ROBLES - ANTONIO CONTRERAS MARTÍN	
Colegir y escribir de su mano: las funciones de fray Alonso de Madrid, abad de Oña, en la <i>Suma de las corónicas de España</i>	281
COVADONGA VALDALISO CASANOVA	
La expresión del amor en la <i>Crónica troyana</i> de Juan Fernández de Heredia.....	297
SANTIAGO VICENTE LLAVATA	
III. LÍRICA TROVADORESCA	309
Da materia paleográfica á edición: algunhas notas ao fío da transcripción do Cancioneiro da Biblioteca Nacional de Portugal e do Cancioneiro da Vaticana	311
XOSÉ BIEITO ARIAS FREIXEDO	

<i>Numa clara homenagem aos nossos cancioneiros</i> . Eugénio de Andrade e la lirica galego-portoghese	329
FABIO BARBERINI	
Variantes gráficas y soluciones paleográficas: los códices de las <i>Cantigas de Santa María</i>	341
MARÍA J. CANEDO SOUTO	
A voz velada dos outros. Achegamento ao papel dos amigos na cantiga de amor.....	355
LETICIA EIRÍN	
Pergaminhos em releitura	369
MANUEL PEDRO FERREIRA	
Cuando las <i>Cantigas de Santa María</i> eran <i>a work in progress</i> : el Códice de Florencia	379
ELVIRA FIDALGO FRANCISCO	
Entre a tradición trobadoresca e a innovación estética: as cantigas de Nuno Eanes Cerzeo.....	389
DÉBORAH GONZÁLEZ	
Perdidas e achadas: <i>Cantigas de Santa María</i> no Cancioneiro da Biblioteca Nacional.....	399
STEPHEN PARKINSON	
Os sinais abreviativos no <i>Cancioneiro da Biblioteca Nacional</i> : tentativa de sistematização	411
SUSANA TAVARES PEDRO	
Formação do <i>Cancioneiro da Ajuda</i> e seu parentesco com ω e α	421
ANDRÉ B. PENAFIEL	
Tradição e inovação no cancionero de amigo de D. Dinis	439
ANA RAQUEL BAIÃO ROQUE	
Alfonso X ofrece una íntima autobiografía en sus <i>Cantigas de Santa María</i>	449
JOSEPH T. SNOW	
Los maridos de María Pérez <i>Balteira</i>	461
JOAQUIM VENTURA RUIZ	
Cuestiones de frontera: el Cancionero de Santa María de Terena de Alfonso X el Sabio (CSM 223, 275 y 319)	473
ANTONIA VÍÑEZ SÁNCHEZ	

IV. POESÍA RELIGIOSA Y DIDÁCTICA	483
Historia crítica de la expresión <i>mester de clerecía</i>	485
PABLO ANCOS	
Reelaboraciones de la leyenda de Teófilo en la península ibérica durante el siglo XIII	501
CARMEN ELENA ARMIJO	
La poesía del siglo XIV en Castilla: hacia una revisión historiográfica (III).....	515
MARIANO DE LA CAMPA GUTIÉRREZ	
De la estrofa 657 del <i>Libro de Alexandre</i> a procesos de reformulación / reiteración del calendario alegórico medieval en siglos posteriores. La función de la experiencia en la construcción de los motivos de los meses.....	527
SOFÍA M. CARRIZO RUEDA	
El sueño de Alexandre.....	539
MARÍA LUISA CERRÓN PUGA	
Las emociones de Apolonio.....	553
FILIPPO CONTE	
La representación literaria de la lujuria en los <i>Milagros de Nuestra Señora</i> : las metáforas de la sexualidad	569
NATACHA CROCOLL	
Las visiones de Santa Oria de Berceo y sus regímenes simbólicos.....	583
JAVIER ROBERTO GONZÁLEZ	
Notas sobre la reproducción en secuencias de la pseudoautobiografía erótica del <i>Libro de buen amor</i> : una propuesta de estudio	595
PEDRO MÁRMOL ÁVILA	
El cerdo: un motivo curioso en el <i>Poema de Alfonso Onceno</i>	609
MICHAEL MCGLYNN	
La métrica del <i>mester de clerezia</i> y sus “exigencias” en el proceso de reconstrucción lingüística.....	623
FRANCISCO PEDRO PLA COLOMER	
«Cuando se vido solo, del pueblo apartado...». Procesos de aislamiento virtuoso en tres poemas hagiográficos de Gonzalo de Berceo.....	637
ANA ELVIRA VILCHIS BARRERA	

Retórica del espacio sagrado en el contexto codicológico del Ms. Esc. K-III-4 (<i>Libro de Apolonio, Vida de Santa María Egipcíaca, Libro de los tres reyes de Oriente</i>)	649
CARINA ZUBILLAGA	
V. PROSA LITERARIA, DIDACTISMO Y ERUDICIÓN	659
Vida activa y vida contemplativa: una fuente de Rodrigo Sánchez de Arévalo	661
ÁLVARO ALONSO	
El milagro mariano en el siglo XVI: entre las polémicas reformistas y la revalidación católica	673
CARME ARRONS LLOPIS	
Nuevos testimonios de la biblia en romance en bifolios reutilizados como encuadernaciones	683
GEMMA AVENOZA	
Notas sobre el <i>Ceremonial</i> de Pedro IV de la Biblioteca Lázaro Galdiano.....	691
PATRICIA AZNAR RUBIO	
La descripción de la ciudad de El Cairo en cuatro viajeros medievales peninsulares de tradición musulmana, judía y cristiana.....	701
VICTORIA BÉGUELIN-ARGIMÓN	
¿Una vulgata para el <i>Libro de los doze sabios</i> ?	713
HUGO Ó. BIZZARRI	
Magdalena predicadora y predicada: de milagros y sermones en la Castilla de los Reyes Católicos	721
ÁLVARO BUSTOS	
Estudi codicològic del <i>Breviari d'amor</i> català: els fragments de la Universiteitsbibliotheek de Gant	735
IRENE CAPDEVILA ARRIZABALAGA	
Uso de las paremias y polifonía en el <i>Corbacho</i>	749
DANIELA CAPRA	
La 'profecía autorrealizadora' en la <i>Gran conquista de Ultramar</i> : entre estructura narrativa y construcción ideológica	759
PÉNÉLOPE CARTELET	
Educando mujeres y reinas	775
MARÍA DíEZ YÁÑEZ	

Els Malferit, una nissaga de juristes mallorquins vinculada a l'Humanisme (ss. xv-xvi)	791
GABRIEL ENSENYAT PUJOL	
Leer a Quinto Curcio en el siglo xv: apuntes sobre las glosas de algunos testimonios vernáculos	803
ADRIÁN FERNÁNDEZ GONZÁLEZ	
Aproximación comparativa entre las versiones hebreas y romances de <i>Kalila waDimna</i> . Su influencia en la obra de Jacob ben Eleazar	813
E. MACARENA GARCÍA - CARLOS SANTOS CARRETERO	
Escritura medieval, planteamientos modernos: <i>Católica impugnación</i> de fray Hernando de Talavera	823
ISABELLA IANNUZZI	
Ecos de Tierra Santa en la España medieval: tres peregrinaciones de leyenda	831
VÍCTOR DE LAMA	
«Menester es de entender la mi rrazón, que quiero dezir el mi saber»: i raccontì <i>Lac venenatum</i> , <i>Puer 5 annorum</i> e <i>Abbas</i> nel <i>Sendebar</i>	843
SALVATORE LUONGO	
Os pecados da língua no <i>Livro das confissões</i> de Martín Pérez	857
ANA MARIA MACHADO	
De Afonso X a Dante: os caminhos do <i>Livro da Escada de Maomé</i> pela Europa	867
FERNANDA PEREIRA MENDES	
El <i>Libro de los gatos</i> desde la perspectiva crítica actual. Algunas consideraciones sobre su estructura	875
JUAN PAREDES	
Entre el <i>adab</i> y la literatura sapiencial: <i>El príncipe y el monje</i> de Abraham Ibn Hasday	887
RACHEL PELED CUARTAS	
Prácticas de lectura femeninas durante el reinado de los Reyes Católicos: los paratextos	895
MARTINA PÉREZ MARTÍNEZ-BARONA	
La Roma de Pero Tafur	911
MIGUEL ÁNGEL PÉREZ PRIEGO	

La teoría de la <i>amplificatio</i> en la retórica clásica y las <i>artes poetriae</i> medievales	921
MARUCHA CLAUDIA PIÑA PÉREZ	
Los estudios heredianos hoy en perspectiva.....	935
ÁNGELES ROMERO CAMBRÓN	
Para una nueva <i>recensio</i> del <i>Libro del Tesoro</i> castellano: el ms. Córdoba, Palacio de Viana-Fundación CajaSur, 7017.....	945
LUCA SACCHI	
A história da espada quebrada: uma releitura veterotestamentária	955
RAFAELA CÂMARA SIMÕES DA SILVA	
Il motivo del “concilio infernale”: presenze in area iberica fra XIII e XVI secolo.....	965
LETIZIA STACCIOLI	

VOLUMEN II

VI. LÍRICA BAJOMEDIEVAL Y PERVIVENCIAS	997
La <i>Cántica Espiritual</i> de la primera edición de las poesías de Ausiàs March.....	999
RAFAEL ALEMANY FERRER	
Contexto circunstancial y dificultades textuales en un debate del <i>Cancionero de Baena</i> : ID1396, PN1-262, «Señor Johan Alfonso, muy mucho me pesa»	1015
SANDRA ÁLVAREZ LEDO	
«Se comigo nom m'engano»: Duarte da Gama entre sátira y lirismo	1029
MARIA HELENA MARQUES ANTUNES	
«Las potencias animadas son de su poder quitadas»: el amor como potencia en la poesía amorosa castellana del siglo xv	1039
MARÍA LUISA CASTRO RODRÍGUEZ	
<i>Viendo estar / la corte de tajos llena</i> . Los mariscales Pero García de Herrera e Íñigo Ortiz de Estúñiga y la gestación y difusión de la poesía en el entorno palatino a comienzos del siglo xv	1055
ANTONIO CHAS AGUIÓN	
El inframundo mítico en un <i>Dezir</i> del Marqués de Santillana	1069
MARÍA DEL PILAR COUCEIRO	
As línguas do <i>Cancioneiro Geral</i> de Garcia de Resende.....	1085
GERALDO AUGUSTO FERNANDES	

Rodrigo de Torres, Martín el Tañedor y un hermano de este: tres poetas del <i>Cancionero de Palacio</i> (SA7) pretendidamente menores	1097
MARÍA ENCINA FERNÁNDEZ BERROCAL	
Una definición de amor en el Ms. Corsini 625	1109
AVIVA GARRIBBA	
Las ediciones marquianas de 1543, 1545 y 1555: estudio de variantes	1121
FRANCESC-XAVIER LLORCA IBI	
La poesía de Fernán Pérez de Guzmán en el <i>Cancionero General</i> de 1511: selección y variaciones	1135
MARIA MERCÈ LÓPEZ CASAS	
Los tópicos del mal de amor y de la codicia femenina en dos poemas del Ms. Corsini 625.....	1153
MASSIMO MARINI	
Els <i>Cants de mort</i> : textos i contextos	1167
LLÚCIA MARTÍN - MARIA ÀNGELS SEQUERO	
<i>Recensio</i> y edición crítica de testimonios únicos: la poesía profana de Joan Roís de Corella.....	1179
JOSEP LLUÍS MARTOS	
Los poemas en gallego de Villasandino: notas para un estudio lingüístico	1191
ISABELLA PROIA	
Elaboración de una lengua poética y <i>code-mixing</i> : en torno a la configuración lingüística del corpus gallego-castellano	1205
JUAN SÁEZ DURÁN	
Figurações do serviço amoroso: Dona Joana de Mendonça no teatro da corte.....	1217
MARIA GRACIETE GOMES DA SILVA	
Mutilación y (re)creación poética: las «letras» y «cimeiras» del <i>Cancioneiro Geral</i> de Garcia de Resende (1516).....	1227
SARA RODRIGUES DE SOUSA	
Juan de la Cerda, un poeta del siglo XIV sin obra conocida	1239
CLEOFÉ TATO	
Diego de Valera y la <i>Regla de galanes</i> : una atribución discutida.....	1259
ISABELLA TOMASSETTI	
Juan Agraz a través de los textos.....	1271
JAVIER TOSAR LÓPEZ	

Una <i>batalla de amor</i> en el Ms. Corsini 625.....	1283
DEBORA VACCARI	
VII. PROSA DE FICCIÓN.....	1299
La guerra de sucesión de Mantua: ¿una fuente de inspiración para la <i>Crónica do Imperador Beliadro</i> ?	1301
PEDRO ÁLVAREZ-CIFUENTES	
Tempestades marinas en los libros de caballerías.....	1313
ANNA BOGNOLO	
Construcción narrativa y letras cancioneriles en libros de caballerías hispánicos	1325
AXAYÁCATL CAMPOS GARCÍA ROJAS	
La oscura posteridad de Juan Rodríguez del Padrón	1339
ENRIC DOLZ FERRER	
Melibea, personaje transfuncional del siglo xx.....	1349
JÉROMINE FRANÇOIS	
Fortuna y mundo sin orden en <i>La Celestina</i> de Fernando de Rojas	1363
ANTONIO GARGANO	
Paternidades demoníacas y otras diablerías tardomedievales en la edición burgalesa del <i>Baladro del sabio Merlin</i>	1383
SANTIAGO GUTIÉRREZ GARCÍA	
Lanzarote e le sue emozioni	1393
GAETANO LALOMIA	
El fin de Merlín a través de sus distintas versiones	1409
ROSALBA LENDO	
Memoria y olvido en <i>La Celestina</i>	1425
MARÍA TERESA MIAJA DE LA PEÑA	
La <i>Historia del valoroso cavallier Polisman</i> de Juan de Miranda (Venezia, Zanetti,1573).....	1437
STEFANO NERI	
<i>Pierres de Provença</i> : l'odissea genèrica d'una novel·leta francesa	1447
VICENT PASTOR BRIONES	

Pieles para el adorno. Los animales como material de confección en los libros de caballerías.....	1459
TOMASA PILAR PASTRANA SANTAMARTA	
El público de las traducciones alemanas de <i>Celestina</i>	1473
AMARANTA SAGUAR GARCÍA	
Bernardo de Vargas, autor de <i>Los cuatro libros del valeroso caballero D. Cirongilio de Tracia</i> . ¿Una biografía en vía de recuperación?.....	1483
ELISABETTA SARMATI	
La Làquesis de Plató i la Làquesis del <i>Curial</i>	1493
ABEL SOLER	
«No queráys comer del fruto ni coger de las flores»: el <i>Jardín de hermosura</i> de Pedro Manuel de Urrea como subversión	1505
MARÍA ISABEL TORO PASCUA	
 VIII. METODOLOGÍAS Y PERSPECTIVAS	 1515
Los problemas del traductor: acerca del <i>Nycticorax</i>	1517
CARLOS ALVAR	
Los <i>Siete sabios de Roma</i> en la imprenta decimonónica: un ejemplo de reescritura en pliegos de cordel.....	1527
NURIA ARANDA GARCÍA	
<i>Universo Cantigas</i> : el editor ante el espejo.....	1541
MARIÑA ÁRBOR ALDEA	
Las ilustraciones de <i>Las cien nuevas nouvelles (Les Cent Nouvelles nouvelles)</i> : del manuscrito a los libros impresos	1555
MARÍA CRISTINA AZUELA BERNAL	
Traducciones, tradiciones, fuentes, <i>στέμματα</i>	1565
ANDREA BALDISSERA	
Para un mapa de las cortes trovadorescas: el caso catalano-aragonés	1587
MIRIAM CABRÉ - ALBERT REIXACH SALA	
De <i>La gran estoria de Ultramar</i> manuscrita, a <i>La gran conquista de Ultramar</i> impresa (1503): una nueva <i>ordinatio</i>	1599
JUAN MANUEL CACHO BLECUA	

La traducción de los ablativos absolutos latinos de las <i>Prophetiae Merlini</i> en los <i>Baladros</i> castellanos.....	1615
ALEJANDRO CASAIS	
O portal <i>Universo Cantigas</i> : antecedentes, desenvolvemento e dificultades.....	1633
MANUEL FERREIRO	
La <i>Historia de la doncella Teodor</i> en la imprenta de los Cromberger: vínculo textual e iconográfico con el <i>Repertorio de los tiempos</i>	1645
MARTA HARO CORTÉS	
Puntuación y lectura en la Edad Media.....	1663
ALEJANDRO HIGASHI	
La tradición iconográfica de la <i>Tragicomedia de Calisto y Melibea</i> (Zaragoza: Pedro Bernuz y Bartolomé de Nájera, 1545)	1685
MARÍA JESÚS LACARRA	
El <i>stemma</i> de <i>La Celestina</i> : método, lógica y dudas.....	1697
FRANCISCO LOBERA SERRANO	
Editar a los clásicos medievales en el siglo XXI	1717
JOSÉ MANUEL LUCÍA MEGÍAS	
Nuevos instrumentos para la filología medieval: <i>Cançoners DB</i> y la <i>Biblioteca Digital Narpan-CDTC</i>	1729
SADURNÍ MARTÍ	
De copistas posibilistas y destinatarios quizás anónimos: estrategias, manipulaciones y reinterpretaciones en traducciones medievales.....	1739
TOMÀS MARTÍNEZ ROMERO	
Alcune riflessioni sulle locuzioni «galeotto fu» e «stai fresco».....	1763
EMILIANA TUCCI	
<i>Universo de Almouro</i> : Base de datos de la materia caballeresca portuguesa. Primeros resultados.....	1775
AURELIO VARGAS DÍAZ-TOLEDO	

PIERRES DE PROVENÇA: L'ODISSEA GENÈRICA D'UNA NOVEL·LETA FRANCESA

VICENT PASTOR BRIONES
Universitat d'Alacant

L'objectiu del present treball és fer una reflexió sobre les aportacions fetes al voltant de la qüestió del gènere de la novel·la *Pierres de Provença*. En un primer moment contextualitzarem breument l'obra per a passar després a analitzar les diferents classificacions que se n'han fet. Vull partir dels trets bàsics dels diferents gèneres implicats (cavalleresc, idíl·lic, bizantí i hagiogràfic) i veure com s'ajusta aquest text a cadascun d'ells per extraure'n algunes conclusions.

I. CONTEXTUALITZACIÓ DE L'OBRA

Pierres de Provença, de la qual estic fent l'edició crítica i estudi, a partir del text que es va imprimir a Barcelona l'any 1650, és una novel·la poc i mal estudiada, que planteja nombrosos interrogants. El text original francès d'autor anònim, es va compondre ca. 1440, probablement al Migdia francès. Es desconeix si hi hagut cap versió anterior oral o escrita. El 1519 es fa una primera traducció al castellà, a partir de la més breu de les dues redaccions que es coneixen, derivada del manuscrit C (Coburg), amb data de 1453. Encara que, segurament, va existir una edició catalana anterior a 1538 i n'hi va haver una altra el 1616, ara perduda, hem de prendre la de 1650 com la primera edició conservada, bastida a partir d'una de les vàries edicions castellanes que se'n van fer, sense poder saber, ara per ara, quina.

Per tant, nombrosos interrogants envolten aquesta obra. Un d'ells afecta al gènere de la novel·la, de la qual s'ha dit que és cavalleresca¹, barreja de cavalle-

1. Josep Comerma Vilanova, *Història de la literatura catalana*, Barcelona, Políglota, 1923, p. 149 i Àlex Broch, *Diccionari de l'Enciclopèdia Catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2008, p. 766.

resca i bizantina², o barreja de cavalleresca i sentimental³, mentre d'altres autors posen més l'èmfasi en la vessant sentimental que en la cavalleresca⁴. En cap cas se'ns dona justificació sobre l'etiqueta emprada, limitant-se a penjar-li al gènere de la novel·la un o altre qualificatiu. Tot plegat, la suma de les referències a la novel·la en les històries de la literatura catalana ens deixa un brevíssim compendi⁵ que toca molt de passada el tema del gènere de la novel·la, raó per la qual s'ha eixamplat el nostre estudi a les aportacions fetes des de les literatures castellana i francesa, fonamentalment.

Caldrà, doncs, revisar els trets que defineixen cada gènere, per tal de poder emetre una opinió més fonamentada.

2. APROXIMACIONS AL GÈNERE DE LA NOVEL·LA *PIERRES DE PROVENÇA*

Les aproximacions al gènere de la novel·la han vingut des de diferents perspectives, però molt particularment des del vessant cavalleresc. Després han aparegut les matisacions a la cavalleria del text que suggerien d'altres possibilitats en combinació amb aquella. Com s'explicarà més avant, el text, exclòs de la nòmina dels llibres de cavalleries castellans, ha estat cercant el seu lloc propi per oposició o exclusió fins a recalcar en el que s'anomena "narrativa cavalleresca breu", denominació estretament lligada al concepte de gènere editorial. Amb tot, l'anàlisi de la novel·la com una novel·la sentimental o idíl·lica és ben plausible i presenta uns lligams ineluctables amb la novel·la grega o d'aventures. Per últim, hi ha hagut suggerències d'estudi des de la seua relació amb l'hagiografia, ben palesa, però que no han menat a una anàlisi aprofundida des d'aquest angle.

2.1. *Gènere editorial/narrativa cavalleresca breu*

Hereves d'una llarga tradició de textos cavallerescs, les aventures de Pierres i Magalona han patit vicissituds taxonòmiques vàries al caliu de llargues discussions teòriques d'ençà el segle XIX. Caldria explicar on no està i per què, així com

2. Joaquín Ruiz Calonja, *Història de la literatura catalana*, Barcelona, Teide, 1954, pp. 346-347.
3. Enric Bou i Maqueda, *Nou diccionari 62 de la literatura catalana*, Barcelona, Ed. 62, 2000, p. 565.
4. Pep Valsalobre - Albert Rossich, *Literatura i cultura catalanes (segles XVII i XVIII)*, Barcelona, Universitat Oberta de Catalunya, 2011, p. 226.
5. Vicent Pastor Briones, «Referències a la narració cavalleresca *Pierres de Provença* en les històries de la literatura catalana», *Tirant*, 19 (2016), pp. 107-126. Enllaç: http://parnaseo.uv.es/Tirant/Butlleti.19/8.Art_PASTOR_BRIONES.pdf [data consulta: 12/03/2017].

on sí que pot estar i per què, tot això després de considerar dins quin tipus de gènere hi trobarà una cabuda més adient.

La cavalleria d'aquest text la trobem confirmada de Pascual Gayangos ençà⁶. Aquest autor la incloua dins l'apartat *historias y novelas caballerescas*, mentre que Menéndez Pelayo la qualificava de *novela erótico-caballeresca*⁷, i Ruiz Calonja hi feia referència com a traducció cavalleresca⁸, etc. Autors com Mario Roques⁹ o Anna Maria Babbi¹⁰ han optat per parlar no tant de novel·la cavalleresca com de novel·la amb una ambientació cavalleresca. En l'extrem contrari, tenim la classificació que va fer Daniel Eisenberg¹¹ dels *libros de caballerías*, on només hi acceptava els llibres escrits en castellà, que retraten la vida fictícia d'un cavaller errant, amb una llarga extensió textual, a partir de l'aparició de l'*Amadís de Gaula*.

Tots els textos que no hi tenien cabuda, és a dir, la resta de relats cavallerescs necessitaven una etiqueta adequada que els recollira i és aquí on Víctor Infantes plantejà el concepte de gènere editorial i el de narrativa cavalleresca breu. Infantes i Baranda van fixar les línies bàsiques d'un gènere que anomenaven *narrativa cavalleresca breu*, conformat per vint títols¹², que s'agrupaven en funció d'uns trets literaris, però sobretot d'uns trets marcats pels editors, fins a l'extrem que estaríem parlant d'un *gènere editorial*, regulat per qüestions més aviat econòmiques i de mercat. En el cas del *Pierres de Provença* tenim una obra anònima, de 63 pàgines (en 4t i en 8u), de senzillesa tipogràfica –només en la primera edició coneguda hi trobem gravats–, traducció d'un text francès medieval, protagonitzada per un heroi força prototípic, d'estructura narrativa senzilla, que redueix al mínim el que no siga pura narració, i tot això embolcallat per una missatge moralista força

6. Pascual de Gayangos y Arce, *Libros de caballerías*, Madrid, M. Rivadeneyra, 1857, p. LXXXI.
7. Marcelino Menéndez Pelayo, *Orígenes de la novela*, Madrid, Bailly Baillièrre, 1905, pp. 237-239.
8. Ob. cit., p. 345.
9. *L'histoire de Pierre de Provence et de la Belle Maguelonne*, ed. G. Michaut, pr. M. Roques, Paris, De Boccard, 1926, p. vi.
10. *Pierre de Provence et la Belle Maguelonne*, ed. A. M. Babbi, Soveria Mannelli, Rubbettino, 2003.
11. Daniel Eisenberg, *Romances of Chivalry in the Spanish Golden Age*, Newark, Juan de la Cuesta, 1982, p. 5.
12. Víctor Infantes, «La narración caballeresca breve», en *Evolución narrativa e ideológica de la literatura caballeresca*, ed. M. E. Lacarra, Bilbao, Universidad del País Vasco, pp. 165-181, p. 168. La nòmina inicial formada per vint títols –que citem en la seua forma breu– ha patit lleugeres modificacions: *Canamor y del infante Turían su hijo*, *Carlomagno y los Doce Pares de Francia*, *Clamades y Clarmonda*, *Cid*, *Donzella Theodor*, *Fernán González*, *Enrique Fí de Oliva*, *Flores y Blancaflor*, *Rey Guillermo*, *Pierres de Provença y la linda Magalona*, *Oliveros de Castilla y Artús de Algarve*, *París y Viana*, *Partinuplés*, *Don Pedro de Portugal*, *Ponzella de Francia*, *Roberto el Diablo*, *Reina Sebilla*, *Siete Sabios de Roma*, *Tablante de Ricamonte* i *Vespasiano*.

conservador, etc. És a dir, es tracta d'una obra que encaixa molt bé dins aquesta classificació.

Una altra cosa és l'evolució al llarg dels segles d'aquest grup tan heterogeni de textos, perquè els editors no s'arriscaven a imprimir obres que no funcionaren i apostaven a cavall guanyador. Després d'un primer moment d'ajustament (1490-1530) obres com *París y Viana*, *Vespasià* desapareixen del catàleg i a principis del XVII cauen *Canamor*, *Fi de Oliva* i *Reina Sebilla*. Cap a la meitat al segle XVIII només es publicava la meitat d'aquests títols, però augmenta el nombre d'edicions, destacant-hi *Partinobles*, *Carlomagno*, *Don Pedro de Portugal* i el *Pierres*, que arribaran al segle XIX –en aquell moment, normalment en castellà– i només *Partinobles* i *Pierres* veuran el segle XX de la mà de les edicions de Miquel i Planas.

Lucila Lobato¹³ ha estat una de les investigadores que més ha estudiat en els darrers anys aquest tipus de narracions, que ella anomena *historias caballerescas breves*. La primera observació que fa al respecte dels cavallers que poblen aquests relats és que alguns dels trets definitoris del cavaller més prototípicament medieval no han abastat una definició més completa a causa de la curta extensió dels textos. Si examinem cadascun dels trets assenyalats per Lobato des de la perspectiva del nostre text, podem dir que:

- Cavaller com a eix central de l'acció: *Pierres* no és l'eix central d'una narració que només té les aventures necessàries, que ella no buscarà; l'única aventura és *Magalona*.
- Noble llinatge: *Pierres* és fill del comte de Provença i nebot del rei de França
- Educació tant cortesana com militar: no es diu res però sembla evident que és flor de cavalleria i té unes maneres exquisides a la cort. Pel que fa al codi cavalleresc de protegir els dèbils i ser honest en tot moment, la seua aplicació és més aviat inexistent: cap persona li demana ajuda i ell menteix en diferents ocasions tot al llarg de la història.
- Apariència física excepcional, quasi divina: «era molt gentil, y molt ben proporcionat de tots los seus membres, (...) per la qual cosa tots deyen que Nostre Senyor Déu havia posat en ell les seues virtuts»¹⁴.
- Qualitats bèl·liques: ardidosa, força, lleugeresa, bon ús de la llança i de l'espasa. De cara al cadafal de les dames i de les autoritats, *Pierres* és un cavaller que demostra ser un competidor esforçat i ardit amb una gran força física i un bon ús de la llança; fora de la cort no fa cap cavalleria, perd el cavall, no fa servir mai

13. Lucila Lobato Osorio, «Acercamiento al género caballeresco breve del siglo XVI. Características persistentes del personaje protagonista», *Destiempos*, XXIII (2009-2010), pp. 379- 402.

14. *Pierres de Provença*, ed. R. Miquel i Planas, Barcelona, Fidel Giró, p. 40.

una espasa i la darrera arma que llança és una pedra per intentar matar –sense èxit– un ocell.

- Fama: campió local al comtat de Provença, decideix participar d'incògnit en una competició de major nivell, com ara la del regne de Nàpols, i guanyar una nova fama a ulls de Magalona.
- Vassallatge: no s'estableix cap relació de vassallatge envers el rei Magaló de Nàpols, a qui Pierres es presenta com un cavaller de ventura que va «cercant lo món».
- Religiositat: es menciona Déu noranta vegades, quasi cinquanta sant Pere –de qui Pierres rep el nom i en honor a qui ha guarnit de claus la seua armadura–, una dotzena a la verge Maria. En la segona part del relat es passen el temps resant i demanant perdó a Déu; a més, Magalona esdevé monja hospitalera i construeix una església.
- Relació cavaller i dama: al principi del relat, un cavaller veterà li diu a Pierres que sense dama un cavaller no està complet. Pierres guanya i perd la seua dama força fàcilment i ràpida: es veuen en la distància al capítol V, no es parlen fins al cap VI, no es «toquen» fins al XIII, se separen al XX i es retroben al XXXIII.

2.2. *Gènere idíl·lic (o sentimental)*

Hem d'evitar la confusió entre la ficció sentimental castellana dels segles xv–xvi (del tipus *Cárcel de Amor* de Diego de San Pedro, on s'analitza el procés d'enamorament entre un home i una *belle dame sans merci*, que acaba tràgicament) i el *roman idyllique* francès, que podem traduir com a novel·la idíl·lica o sentimental, que és el que ací ens interessa. Aquest és un gènere que es remonta a l'època clàssica grecollatina, a partir de novel·les com *Dafnis i Cloe* de Longus, que se situen en el rerefons d'aquests relats idíl·lics. Tanmateix, la forma en què es presenta la relació amorosa és ben diferent: no es tracta en les obres medievals de l'aprenentatge de la voluptuositat sinó més aviat de descriure l'evolució d'una relació de tendresa infantil en un amor adolescent exempt d'erotisme. Sempre es parteix d'una relació aparentment desigual entre els amants, una separació involuntària que marca les aventures posteriors en què tracten de trobar-se i el *happy ending* assegurat passant per la vicària.

Unes vint obres –eminentment franceses– conformen un gènere que es mou entre els segles xi i xv en dues etapes diferenciades per la major moralització

de les obres més tardanes¹⁵. Oficialment els estudis sobre el gènere idíl·lic van començar amb el fonamental treball de Myrrha Lot-Borodine¹⁶ i podem dir que han rebut una forta embranzida d'ençà el volum coordinat per Jean Jacques Vincensini i Claude Galderisi aparegut ara fa deu anys¹⁷. La mirada de Lot-Borodine era més cànvida, més naïf, i deia que aquestes obres descriuen «un amour ingenu qui naît et se développe dans deux jeunes coeurs, l'histoire des fiançailles d'enfants qui se sourient et se tendent les mains dès l'âge le plus tendre»¹⁸. En la seua opinió aquests textos segueixen la línia dels seus precedents grecs en el «motif de la mésalliance comme point de départ, séparation des amoureux comme noeud de l'action, dénouement invariablement heureux, qui est le mariage»¹⁹. Vincensini vol eliminar la pàtina de candidesa infantil que aureolava aquests textos idíl·lics i que només tenia una funció retòrica, perquè, al seu entendre, els tres motius –poc idíl·lics– constituents del gènere serien la subversió de l'aliança juvenil o creació del desordre social, la impuresa (o l'exili) i la fi de les abjeccions amb la recreació de l'ordre social, colofó que aporta un replantejament del matrimoni –distint al dels textos cortesos. Seguint una línia de pensament semblant a la suara exposada, Rosalind Brown-Grant²⁰ explica l'evolució vers el conservadurisme i el rigorisme del gènere idíl·lic a la novel·la *Pierres de Provença*, a partir de tres eixos d'anàlisi coincidents en un alt percentatge amb els de Vincensini:

- **Conflicte intergeneracional:** la marxa de *Pierres de la cort comtal* és negociada amb uns pares transigents, no amb el tipus de pares autoritaris que apareixien a les obres de la primera fornada; la seua fugida, desoïnt els consells de l'ama, no la provoca la presència de cap rival de superior rang social. Aquest trencament de l'ordre social no rep el vistiplau diví, ans al contrari. El final de

15. Segles XI-XIII (*Apollonius de Tyr, Amadas et Ydonie, Aucassin et Nicolette, Floire et Blancheflor, Guillaume de Palerne, Narcissus et Dané, Pirame et Tisbé, Cléomadès et Clarmondine, L'escoufle, Jehan et Blonde, Galeran de Bretagne, Floris et Lyriopé*); segles XIV-XV (*Cleriadus et Méliadice, Eledus et Serene, Floridan et Elvide, Le livre de Flourimont et de Helaine, Paris et Vienne, Messire Charles de Hongrie, Pierres de Provence et la Belle Maguelonne, Ponthus et Sidoine*). Hem seguit el llistat confeït per Archives de littérature du Moyen Âge (<https://www.arlima.net/qt/roman_idyllique.html> [data consulta: 1-7-2017]). Quant a la caracterització diferencial de les dues etapes, Rosalind Brown-Grant, *French Romance of the Later Middle Ages: Gender, Morality and Desire*, Oxford, Oxford University Press, 2008, pp. 79-127.
16. Myrrha Lot-Borodine, *Le roman idyllique au Moyen Âge*, Paris, A. Picard, 1913, pp. 1-5.
17. *Le Récit idyllique. Aux sources du roman moderne*, eds. J.-J. Vincensini - C. Galderisi, Paris, Classiques Garnier, 2009.
18. *Ibid.*, p. 3.
19. *Ibid.*, p. 6.
20. *Ibid.*, pp. 93-97.

l'escapada ens dibuixa un quadre on Pierres és readmés al si familiar i perdonat via matrimoni amb Magalona, qui –nogensmenys– no reprén el contacte amb la cort napolitana. El seu fill, no pas els pares, recollirà els fruits de tan excels matrimoni.

- La sexualitat i la castedat: la passió de la carn sembla que ara ja no pot ser continguda pels protagonistes de la nova generació d'amants sentimentals, que deurién ser exemple de contenció. La primera barrera que basteixen és la del matrimoni secret, però a la llarga la malvestat de les hormones provocarà un terrabastall de llargues conseqüències. Amb tot, els enamorats separats no tenen consciència d'haver compromés la castedat marital abans del definitiu sagrament.
- *L'exili*: la mà divina converteix Pierres en un Ulisses esmaperdut condemnat a un ostracisme que afecta el seu estatus, el seu amor, la seua religió i la seua salut perquè ha abandonat el deure cavalleresc i moral *amoris causa*. L'exili de Magalona, més penitencial i actiu, però igualment alienant espacial i socioeconòmicament, crea el marc propici perquè el seu cavaller siga restaurat en tots els sentits –prèvia penitència i penediment.

Vists els eixos bàsics i la relació d'obres del corpus, sembla que si no en tot, sí que podem aplicar-li l'etiqueta sentimental a la nostra novel·la. Alguns dels trets que s'hi donen són el matrimoni desigual aparent (Pierres és un cavaller anònim i ella una princesa), l'estrangeria dels protagonistes, el motiu de la falsa o suposada mort (es pensa que Pierres s'ha ofegat al mar), els obstacles que separen els amants, el matrimoni que culmina totes les aventures i malvestats, renova dinasties, eixampla els dominis, etc.

Però, per altra banda, la novel·la se n'allunya en altres punts com ara el fet que els protagonistes no s'han criat junts com a germans fins a esdevindre amants, sinó que el jove cavaller va a cercar la dama de la qual ha sentit parlar (*amor de lonh*). El procés de l'enamorament és quasi instantani i el vot de castedat –fet per ambdós– es trenca provocant totes les desgràcies posteriors. Tampoc són típics del gènere ni el matrimoni secret previ al matrimoni canònic final ni l'absència de còmplices jòvens com els protagonistes –l'ama de Magalona fa de mitjancera fins que la deixen de banda perquè Magalona sap que no recolarà la seu fugida amb Pierres.

Els amors dels amants idíl·lics de la primera fornada havien estat castigats per una societat injusta que no acceptava un amor natural que volia ésser santificat i, a més, era socialment beneficiós. En canvi, Pierres i Magalona sí que reben un càstig per trencar les convencions socials, infringir el vot de castedat i les lleis divines i només una merescuda penitència via pelegrinatge els permetrà reintegrar-se al si de la societat.

2.3. NOVEL·LA BIZANTINA, GREGA O D'AVENTURES

Aquest gènere està arrelat en la tradició clàssica dels segles III i IV, a partir de textos com les *Etiòpiques* d'Heliodor, que van alcançar una gran influència en nombroses obres del XV i XVI. La interconnexió dels textos bizantins amb la novel·la idíl·lica sembla evident, però es fa difícil saber quina podria haver estat la font o fonts que va tindre en compte l'anònim autor del *Pierres de Provença*. Se'ns presenta un problema: la cronologia. Quina d'aquelles obres gregues va llegir durant la primera meitat del segle XV l'autor anònim francès del *Pierres* perquè li inspirara aquesta trama d'enamorats, encontres, separacions i reencontres, que fa bandera de la castedat i acaba en final feliç? Un breu repàs als trets fonamentals del gènere²¹ localitzables a la novel·la ens permetrà avaluar la conveniència d'aplicar-li -o no- l'etiqueta de relat bizantí. Destaquem ací aquells que sí que es compleixen a *Pierres de Provença*:

- tres eixos fonamentals (amor, aventures, religió);
- esquema argumental previsible: encontre-separació-cerca-reencontre;
- els personatges oculten la seua personalitat;
- el protagonista és, en bona part, una dona; a més, el relat va dirigit a una auditori femení;
- parella (jove, bella) –que es conserva casta i fidel– davant tot tipus de proves;
- el viatge sol abastar un recorregut geogràfic ample;
- el mar ocupa un lloc important (naufrajis, pirates); exotisme;
- rerefons moral, elements religiosos;
- versemblança;
- final feliç: pau, premi, en compensació als treballs passats.

Excloent un pessic de trets que no s'acaben d'avenir –com ara l'inici *in media res*–, la novel·la encaixa prou bé en aquest gènere, a partir del capítol XX, episodi frontissa dins la trama, quan desapareix la cort i la cavalleria i comencen les peripecies de cada protagonista per separat, narrades de forma semi-paral·lela durant dotze capítols. Per què se separen? En el moment de màxima felicitat de la parella, quan Magalona descansa sobre les cames de Pierres (imatge 1), entra en escena el motiu de Kamar Azzaman de *Les mil i una nits* i l'ocell rapinyaire que s'empara d'una petita tela roja que embolicava tres anells que Pierres li havia regalat a Magalona durant el seu, diguem-ne, nuviatge. La persecució per part del jove cavaller que vol recuperar les joies origina la separació dels dos enamorats (imatge 2). Entre els capítols XXI i XXXII viuen aventures paral·leles, viatjant Pierres fins a

21. Emilio Carilla, «La novela bizantina en España», *Revista de Filología Española*, XLIX (1966), pp. 275-287.

Alexandria i Magalona des de Nàpols fins a la terra de Pierres a la Provença, on es produirà el retrobament i el matrimoni eclesiàstic dels dos protagonistes.

Imatge 1: Moment previ a la separació dels dos enamorats (ca. 1486 Lió, M. Huss).

Imatge 2: Pierres encalçant l'ocell rapinyaire (ca. 1486 Lió, M. Huss).

2.4. Novel·la hagiogràfica

Probablement, l'aproximació menys sovintejada al gènere del *Pierres* haja estat l'hagiogràfica. Alguns autors han vist relació amb textos hagiogràfics com la *Vida de sant Aleix* i les *Vitae Patrum*. Revisarem, tot i que somerament, les diferents aportacions a l'estudi del caire pietós de la novel·la.

La primera discrepància sobre la càrrega religiosa de l'obra la trobem ja en autors del XIX i primeries del XX. Mentre que D'Ancona²² creu que la religiositat de la novel·la converteix l'aventura amorosa en una llegenda devota, Söderhjelm²³ estima que, tot i que el sentiment religiós traspua al text pertot arreu, es tracta d'un sentiment religiós sincer, que no amaga les qualitats estrictament humanes dels personatges. Anys més tard, Baumel insistia en el caràcter híbrid «de ce livre

22. Alessandro D'Ancona, *Poemetti popolari italiani*, Bologna, Zanichelli, 1889, p. 412.

23. Werner Söderhjelm, «Pierre de Provence et la belle Maguelonne», *Mémoires de la Société néo-philologique de Helsingfors*, VII (1924), pp. 1-50.

d'amour et de foi chrétienne»²⁴. Opina Baranda²⁵ que la novel·la està plena de sentit cristià fins al punt que, en alguna ocasió, ha estat qualificada de “llegenda devota”, tot i que el relat desitja romandre conscientment dins els límits de l'àmbit profà. Babbi²⁶ creu que la novel·la té una clara intenció religiosa i insisteix en l'obra com a justificació per explicar la construcció de la catedral de Magalona. En el rerefons de la història el que realment rau és la maduració espiritual dels protagonistes durant la seua fugida i posterior separació. És en aquest punt on Babbi reclama una major atenció a altres fonts possibles de la novel·la, ço és a la tradició hagiogràfica, les *Vitae Patrum*, entre d'altres.

L'obra està dividida en dues parts: en la primera predomina l'esperit cavalleresc; després, aprofitant el magnífic marc aventurer de la novel·la bizantina, l'errància esdevé pelegrinatge penitencial, peana de sants i màrtirs i flagel de joves descarriats. En el territori propici de l'anticortesia –el bosc– Pierres, fugitiu de la cort, trenca el pacte de castedat segellat pel matrimoni secret i, depassant el *visus*, l'*alloquium* i els *basia*, s'atreveix al *tactus*, pecat que, en conseqüència, transformarà el cavaller en esclau i malalt i la princesa en pelegrina i hospitalera. Pierres es reafirma en el seu catolicisme malgrat estar en Alexandria i Magalona és qualificada de “santa” en diverses ocasions. *Déu, nostre senyor Jesucrist, la verge Maria, sant Pere, iglésia* són paraules repetides constantment tot al llarg de l'obra, però fonamentalment en la segona part on sovint els dos protagonistes es troben en un mal pas: Magalona sola i perduda al bosc, Pierres captiu, Pierres naufrag, etc. La llarga penitència d'ambdós durarà quasi tres anys: el càstig més dur serà el de Pierres, però la més activa durant el temps de penitència és Magalona. La princesa ha desobeït els pares, però el seu primer pensament no és el del sentiment de culpa: quan Magalona se n'adona de l'absència de Pierres pensa que s'ha degut a alguna causa externa i continua defensant la puresa del seu amor i està convençuda que el dimoni els ha separat per no haver corromput aqueix amor. El gir moralitzant d'aquesta mena de novel·les té com a corol·lari una transformació radical del paper de la dona, que, com és el cas de Magalona, conserva la seua llibertat d'acció però sempre sotmesa al servei de les obres pietoses. Així com Magalona es purifica, cal que ho faça Pierres, en diverses etapes. El cavaller ha de purgar la seua concupiscència (naufragi a l'illa, desesperació, malaltia, quasi mort, rescat per part d'uns providencialment apareguts pescadors) en una llarga odissea que acabarà en un hospital on romandrà nou mesos –el cicle temporal simbòlic que li permetrà renàixer. Restituïts els anells –símbol del

24. *Le livre de Maguelonne*, ed. J. Baumel, Paris, La Grande Revue, 1965, p. 32.

25. Nieves Baranda Leturio, *Historias caballerescas del siglo XVI*, Madrid, Turner, 1995, II, p. XXXII.

26. Baranda Leturio, *Historias*, ob. cit., pp. V-XIII.

seu pecat original i alhora del seu estatus—, li és permès d'arribar a un altre hospital, el de Magalona a Aigües-Mortes, que li administra, com si fos una sacerdotessa, la purificació definitiva amb el llavatori de peus. Restaurada la relació amorosa dins la castedat, Pierres és retornat a casa de la mà de Magalona i el comte li demana a Pierres que es case com cal amb la princesa, en una escena que suposa la «definitiva restauració de la harmonia social, asentada en la penitència religiosa»²⁷.

Textos com el Pierres no lamenten el paradís perdut sinó que anhelan el paradís futur on s'arriba menant una vida exemplar, viscuda segons les normes i compartida en puresa, a la qual s'accedeix una vegada superades les proves enviades per Déu.

CONCLUSIONS

No podem dir que siga una novel·la de gènere únic, cosa que ja era habitual a l'època. Partint des de la primitiva concepció de la novel·la com a cavalleresca, hem hagut de resseguir els trets dels diferents gèneres implicats per desembolicar la troca de la seua classificació genèrica. Així, hem vist que Pierres és un cavaller, quasi canònic, sí, però no el protagonista absolut del relat —no oblidem que el títol original en francès és *Le livre de Maguelonne*. Pierres no va a l'aventura, ell només vol Magalona i per això va a Nàpols i fuig de Nàpols, després les aventures l'encalquen a ell; no pretén millorar la seua posició social i només té en ment aconseguir la dama, element sense el qual no podria ésser anomenat cavaller amb majúscules; les seues virtuts morals són qüestionables (menteix i fa xantatge emocional als seus pares, a Magalona, al soldà, etc.); fora de l'àmbit lúdic de les justes només és cavaller nominalment i tot açò abans d'arribar al bosc, després ni cavall ni llança ni espasa... pedres i desgràcies.

El plantejament del desordre social causat pels seus amors, la separació involuntària plasmada en diversos viatges i perills, la necessitat d'un pelegrinatge penitencial que reconduísca els joves rebels al si de la societat en perfectes condicions morals per tal de poder tancar amb un matrimoni religiós la ferida oberta arran de la seua fugida són els elements que ens permeten enfocar la novel·la sota d'altres prismes (bizantí, sentimental i hagiogràfic) que tenen, al meu entendre, molta més força que l'element cavalleresc, més aviat ambiental, i relacionen aquesta novel·la breu del segle xv amb tot un seguit de tradicions literàries que beuen de fonts clàssiques i orientals.

27. Fernando Gómez Redondo, *Historia de la prosa de los Reyes Católicos: el umbral del Renacimiento*, Madrid, Cátedra, II, p. 1763.

